

“Aktive muligheter”

Kort sammenfatning av forsknings- og utviklingsprosjektet
“Aktive muligheter” 2012-2015
om utviklingshemmedes fritidsmuligheter.

Aktive muligheter

Utgangspunktet for prosjektet "Aktive muligheter" er at fritid er den arenaen det har stått dårligst til med for utviklingshemmede siden HVPU-reformen.

"Aktive muligheter" er et samarbeids- og utviklingsprosjekt initiert og finansiert av Helsedirektoratet. Det er gjennomført i kommunene Gjøvik, Asker, Drammen og Bydel Gamle Oslo. Hensikten har vært å finne og formidle gode løsninger for at de utviklingshemmede selv kan få velge fritidsaktiviteter i vanlige lag og foreninger.

Utviklingshemmede har vært den klart største brukergruppen av støttekontakt i Norge, men andelen er markant redusert de siste årene. Fra 2001 til 2010 gikk andelen ned fra 43 til 27 prosent. "Aktive muligheter" har hatt som mål å øke muligheten for en meningsfull fritid for personer som trenger assistanse for å få dette til.

Nyere forskning viser positive utviklingstendenser det siste tiåret når det gjelder utviklingshemmedes deltakelse i fritidsaktiviteter. Den gode utviklingen skyldes blant annet at helsepersonell, politikere, idealister, forskere og pårørende engasjerte seg.

Denne brosjyren formidler hovedresultatene fra prosjektet lettfattelig. På siste side har vi samlet litteratur for den som har lyst til å gå mer i dybden på dette spennende og viktige fagfeltet.

Heftet er gitt ut av Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse, kommunene Gjøvik, Asker og Drammen, og Bydel Gamle Oslo.

*Forsiden: Amalie Sollihaug (t.v.) og Malin Nyrud fra Fauske i Nordland er bestevenner, med ulike utviklingshemninger.
(Foto: Erik Veigård/Videofabrikken)*

Politikken bak

Dette samarbeidsprosjektet, og målsettingen om å forbedre utviklingshemmedes muligheter for deltakelse på fritiden, følger opp sentrale målsettinger i norsk sosialpolitikk gjennom mange tiår.

Det går som en lang, rød tråd gjennom sosialpolitikken at vi er på veg mot et samfunn med økt likestilling mellom ulike grupper. Det er folkets og politikernes vilje at vi skal bekjempe diskriminering og ulikhet, og fremme likebehandling. Også for de utviklingshemmede.

1981 var FNs internasjonale år for funksjonshemmede. Internasjonalt, og nasjonalt her i Norge, ble "Full deltakelse og likestilling" valgt som motto. Siden har dette mottoet signalisert hvordan myndighetene mener at offentlige tjenester skal tilrettelegges.

Utfordringen er at mange personer med utviklingshemning ikke har de samme mulighetene som andre til å realisere sine valgmuligheter. De trenger andre menneskers oppmerksomhet for å oppleve selvbestemmelse i sin deltakelse på de ulike livsarenaene. "Aktive muligheter" handler om å finne ut hvordan det kan gjøres best mulig på kultur- og fritidsfeltet.

Tre ulike muligheter

En støttekontakt gir oppfølging og støtte på fritiden, som regel noen timer per uke. Målet er meningsfull fritid sammen med andre. Den kommunale helse- og omsorgstjenesteloven regulerer hvordan kommunene kan organisere den lovpålagte støttekontakttjenesten.

Det er tre hovedløsninger:

- Individuell støttekontakt
- Deltakelse i en aktivitetsgruppe
- Individuelt tilbud i samarbeid med en frivillig organisasjon

Disse løsningene brukes også i kombinasjon med hverandre. Gjennom å kunne tilby den sistnevnte løsningen vil valgmulighetene for utviklingshemmede øke når det gjelder aktiviteter på fritiden. Det er imidlertid behov for erfaringer med, og gode eksempler på bruken av, denne løsningen.

I 2012 ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant 63 kommuner som deltok i en nasjonal satsing for å styrke og videreutvikle støttekontakttjenesten. Ingen av dem hadde gitt tilbud om støtte til deltakelse i vanlige fritidsorganisasjoner for personer med utviklingshemning.

Gjennom det nordiske nettverket "Aktiv fritid for alle" har det vært gjennomført forskning og utvikling i Norge og Danmark, blant annet for å se på mulighetene for å inkludere mennesker med ulike funksjons-
hemninger i ordinære fritidsorgani-

isasjoner. Funnene fra de to landene var ganske ulike. I Danmark erfarte prosjektmedarbeiderne at organisasjonene var åpne for å ta imot de deltakerne som ønsket det. I Norge hadde man ikke de samme positive erfaringene.

I Danmark brukte man folk som allerede hadde en relasjon til personen som ønsket støtte. I Norge brukte man personer som ikke hadde en nær relasjon til deltakerne. Senere kommer vi tilbake til hvor viktig relasjoner, god tid og forståelse er når vi skal kommunisere med personer som ofte ikke har et vanlig, verbalt språk.

Positive foreninger

Et godt samarbeid med lag og foreninger er viktig for at flere kan delta i aktivitetene. Men hvilke erfaringer og tanker har organisasjonene? En spørreundersøkelse i de fire forsøkskommunene, gjennomført av Nordlandsforskning, gir oss noe kunnskap om dette.

Fire av ti foreninger har i dag personer med funksjonsnedsettelse blant medlemmene. De vanligste typene er bevegelsehemning, ADHD, hjerne-skade, psykisk lidelse og utviklingshemning.

To av tre sier de er uenig i at utviklingshemmede har så krevende behov at de ikke kan delta i foreningens aktiviteter.

De aller fleste (ni av ti) har opplevd det som helt eller ganske uproblematisk å ha medlemmer med funksjonsnedsettelse.

Halvparten svarer at det er et ønske i

foreningen om å få flere medlemmer med funksjonsnedsettelse.

En av ti foreninger har gjort vedtak om å arbeide for å rekruttere flere medlemmer med funksjonsnedsettelse. På spørsmål om hvilke funksjonsnedsettelse foreningen passer best for, rangeres disse øverst: ADHD, døve/sterkt tunghørte, psykisk lidelse, utviklingshemning, hjerne-skade og bevegelsehemmede.

På spørsmål om hva som skal til for at foreningen skal kunne ha flere medlemmer med funksjonsnedsettelse, er det hyppigste svaret mer kunnskap om tilrettelegging.

Lag og foreninger som faktisk har erfaring med å ha medlemmer med funksjonsnedsettelse, er mer positive til å få nye medlemmer enn de som ikke har slik erfaring. Dette er også i tråd med resultatene fra en dansk undersøkelse.

59 av 214 lag og foreninger svarte på denne undersøkelsen. Vi kan derfor ikke trekke bastante konklusjoner, men en sammenligning med den danske undersøkelsen gir støtte til funnene som er fremhevet her.

Fritid med Bistand - metoden i prosjektet

Arbeidsmetoden som er brukt i "Aktive muligheter" heter "Fritid med Bistand". Metoden er utarbeidet for å støtte sosial inkludering, og passer svært godt i arbeid med utviklingshemmede.

Metoden er blitt til i en vekselvirkning mellom teori og praksis. Den bygger på normalisering og empowerment. I denne sammenhengen betyr det en prosess hvor mennesker bygger opp evne til å handle på egne vegne, og på denne måten styrker selvbildet sitt.

Fritid med Bistand er strukturert gjennom seks trinn. Metoden stiller klare krav til fagfolkene som bruker den. Forståelse begge veier er fagpersonenes ansvar. Avhengig av hvem man har med å gjøre, trengs det åpenhet, innlevelse og vilje til å forstå den utviklingshemmede. Pårørende som kjenner personen godt, er ofte uunnværlige i kommunikasjonen.

Trinn 1

Første steg på veien mot at den utviklingshemmede selv skal få velge sin fritidsaktivitet, er et informasjonsmøte. Her presenterer saksbehandleren metoden Fritid med Bistand i en uforpliktende samtale.

Trinn 2

Hvis det første trinnet ender med at deltakeren ønsker å gå videre, skal ønsket og drømmer kartlegges. Det kan kreve flere møter.

Trinn 3

Når deltakeren har uttrykt interesse for en eller flere fritidsaktiviteter er

det saksbehandlerens oppgave å innhente informasjon. I saksbehandlerens møte med en fritidsorganisasjon må det være avklart med deltaker hva som kan fortelles.

Trinn 4

I denne fasen skal fritidsaktiviteten velges. Noen deltakere kan raskt gjøre sitt valg, andre trenger mer

informasjon, tenketid eller støtte i troen på at det er mulig. Når valget er gjort, er det viktig at saksbehandleren støtter opp om det.

Trinn 5

Når valget er tatt, samarbeider saksbehandler med en person i organisasjonen for å planlegge inkluderingsprosessen. For å sikre god inkludering er det viktig å finne en person i aktiviteten som kan bli en brobygger og kontaktperson. Denne personen kaller vi tilrettelegger. En aktivitetskon-

takt kan også engasjeres for å følge opp den utviklingshemmede i aktiviteten når det er behov for dette over kortere eller lengre tid.

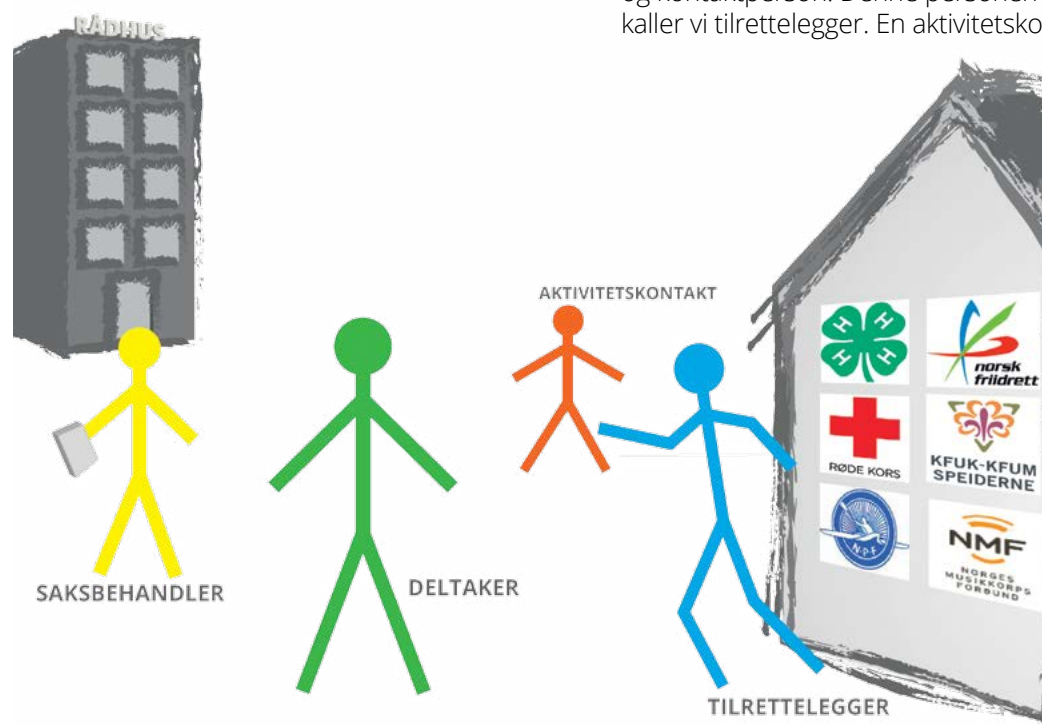
Trinn 6

Siste trinn er utarbeiding av en plan for deltakelsen, videre oppfølging og til slutt evaluering.

Økonomi og organisering

Mange kommuner har organisert støttekontakttjenesten utelukkende som tilbud om individuelle støttekontakter. For å kunne tilby aktivitetsgrupper eller et individuelt tilbud i samarbeide med en frivillig organisasjon, kreves ofte en økt stillingsressurs. Det kan synes dyrere, og alene være grunn for en kommune til ikke å gjøre det. Erfaring viser imidlertid at samarbeid med en frivillig organisasjon ofte blir billigere. Forklaringen er at tilbudene blir tidsbegrenset, fordi en gjennom vedtaket får bistanden inn i et varig, frivillig nettverk. Dessuten reduseres bruken av individuelle støttekontakter, som er den store utgiften innen støttekontakttjenesten i kommunene i dag.

Metoden Fritid med Bistand opererer med fire ulike roller i arbeidet med å gjøre den utviklingshemmede i stand til å ta egne valg for deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter.

Suksesskriterier - erfaring og kunnskap

Erfaringene fra prosjektet viser at særlig to forhold øker mulighetene for inkludering av funksjonshemmede i fritidsaktiviteter: erfaringer og kunnskap.

Erfaringer med å ha aktive medlemmer med funksjonsnedsettelse vil i neste omgang bidra til mer positive holdninger til å motta flere med funksjonsnedsettelse. Et effektivt virkemiddel er å etablere de gode eksemplene.

For å lykkes med dette er kunnskap om å tilrettelegge eller tilpasse aktiviteter viktig. Kunnskap betyr mer enn de fysiske forholdene, viser tilbakemeldinger fra lag og foreninger. Økt kunnskap er særlig viktig blant lag og foreninger som ikke før har erfaring med å ha medlemmer med funksjonsnedsettelse.

Vi har også identifisert flere suksessfaktorer. Disse kan relateres til fire nivåer:

Kommunen:

- Forankring av målsettinger og kunnskap høyt oppe i den kommunale organisasjonen (også politisk), gir størst muligheter for å lykkes.
- Ressurser: En fast stilling (tidsressurs) sikrer best den kontinuitet og langsiktighet som saksområdet krever. Personlige egenskaper hos den eller de som har det daglige ansvaret for saksområdet betyr mye.

Lag og foreninger:

- Et langsiktig perspektiv hos kommunen og lag og foreninger er avgjørende for å skape relasjoner til et bredt spekter av lag og foreninger, og etablere en "base" av organisasjoner å samarbeide med.
- Et vedtak i styret i laget/foreningen om å arbeide for å inkludere medlemmer med funksjonsnedsettelse har gitt gode erfaringer.
- Foreninger som har erfaringer med å ha funksjonshemmede som aktive medlemmer, er mer positive og har større tro på at deres tilbud også kan egne seg for personer med funksjonsnedsettelse.

Frivillige lag og foreninger - paraplyorganisasjonene

- Arbeide for å øke kunnskapen om tilrettelegging blant frivillige lag og foreninger. Sette inkludering av funksjonshemmede på dagsordenen.

Sentrale myndigheter:

- Legge forholdene til rette for utvikling av informasjonsmateriell og kunnskapsbygging.
- Dette bør også omfatte koordinerende enhet i kommunene. Legge til rette for at kommunalt ansatte og andre aktører kan utveksle erfaringer og eksempler.

Prosjektet registrerer endringer

Følgeforskningen i "Aktive muligheter" peker på at det har skjedd endringer i de deltakende kommunene. De har blitt bedre rustet til å ta hensyn til brukernes behov og ønsker, og de har fått økt bredde i repertoaret som tilbys brukerne.

En viktig erfaring fra prosjektet er at arbeidet i større grad enn før organiseres etter noen sentrale prinsipper. Særlig tre prinsipper peker seg ut:

- Økt fokus på deltakelse i aktiviteter.
- Større vektlegging av den sosiale dimensjonen ved fritidsaktiviteter, lytte til hvem deltakerne føler fellesskap med og ønsker å være sammen med.
- Viktig å arbeide for økte valgmuligheter. Muligheten til å velge er vel så viktig som akkurat hva man velger.

Varierte løsninger

En annen prosjekterfaring er at hvilke løsninger som fungerer godt eller dårlig, dels må tilpasses den enkelte kommune. Det varierer i kommunene hvordan tjenestetilbudet er organisert fra før, hvilken tradisjon man har for samarbeid med frivillige lag og foreninger, hvordan befolkningen er sammensatt, og hvordan de materielle og geografiske forhold er.

Det tredje alternativet

De fire prosjektrapportene fra kommunene forteller at de tre hovedalternativene (individuell

støttekontakt, aktivitetsgruppe og ordinært lag/forening) blir brukt aktivt som rettesnor for å strukturere valgmulighetene. Det har ført til at de tre løsningene i større grad er blitt til reelle alternativer for den enkelte bruker.

Prosjektet har gitt viktige erfaringer om hvordan man kan gå frem for å gjøre det tredje alternativet, deltakelse i ordinært lag eller forening, til en mer reell valgmulighet

Gjensidighet

Større fokus på ordinære lag og foreninger har naturlig ført til mer aktivt arbeid mot lag og foreninger. Det har gitt den kommunalt ansatte et nettverk, noen å spille på lag med, samtidig som det har tilført kunnskap andre veien. De frivillige lag og foreninger har blitt bedre kjent med hva som forventes av dem, og de har fått mer innsikt i hva de selv kan tilby utviklingshemmede. En positiv sirkel, med andre ord.

Fritid med Bistand

Metoden har stått sentralt i prosjektet, som en modell for hvordan man kan organisere et fritidstilbud for personer med utviklingshemning. Det har vært en særlig målsetting i

prosjektet å etablere flere eksempler på deltakelse i ordinære lag og foreninger, der man bruker fremgangsmåten som beskrives i Fritid med Bistand.

Kommunene rapporterer om flere eksempler på inkludering ved å bruke metoden i Fritid med Bistand. Noen har også gode erfaringer med å bruke enkelte elementer fra metoden. En erfaring fra prosjektet er at Fritid med Bistand kan tilpasses etter behov. Et eksempel som nevnes på det er at man kan se forhold mellom aktivitetsgruppe og ordinær forening som en prosess. Aktivitetsgruppen, der alle har f.eks. utviklingshemning, kan brukes for å gjøre deltakeren trygg i en ferdighet, slik at det i neste omgang blir mulig med deltakelse i et ordinært lag eller forening.

Fritid med Bistand og den tredelte løsningen har også hatt stor betydning som kommunikasjonsredskap. Det har gitt deltakerne et vokabular og en "oppskrift" som har vært nyttig i kommunikasjonen utad, og innad i egen organisasjon.

Samarbeidsprosjektet "Aktive muligheter" har ført til kompetansebygging på et område med lite kunnskap og kompetanse. Denne kompetansen vil det være viktig å

bevare, utvikle videre og overføre til andre kommuner.

Kontakten mellom offentlig ansatte og frivillige har ført til en positiv spiral, med gjensidig økt forståelse for hvordan intensjonene i "Aktive muligheter" kan realiseres.

Øvrig litteratur:

Denne boken handler om metoden Fritid med Bistand (FmB) som går ut på å hjelpe mennesker med ulike bistanndsbehov inn i fritidsaktiviteter. Metoden bygger på et mestringperspektiv, med vekt på den enkeltes ønsker, behov og drømmer. ISBN 978-82-450-1086-2

Fritid med Bistand

Boken presenterer forskningsbasert kunnskap om utviklingshemmedes muligheter for deltakelse på fritidsarenaen. Bidragene gir samlet et bilde av hvordan situasjonen er for de utviklingshemmede i dag når det gjelder fritid, og gir grunnlag for å styrke og videreutvikle tjenestetilbudet på kultur- og fritidsarenaen overfor personer med utviklingshemning.

ISBN 978-82-450-1772-4

Deltakelse på fritiden

Boken beskriver mulighetene vi har til å bistå slik at personer med utviklingshemning kan oppleve deltakelse og aktiviteter sammen med andre. Dette er det viktig å legge til rette for så langt det er mulig med utgangspunkt i den enkeltes egne valg. Ikke alle kan med ord komme med et svar på hva de ønsker seg, men de fleste kan gi deg et tilsvarende svar gjennom kroppsspråk.

ISBN 978-82-450-1764-9 / salgt fra august 2016.

Aktiv i eget liv

Nyttige lenker:

www.fritidmedbistand.no

www.fritidforalle.no

www.aktivung.no

Kontaktperson:

Seniorrådgiver Anders Midtsundstad

Nasjonalt kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse

Mobil: 90130797

epost: anders.midtsundstad@vhss.no

Hftet er produsert av Videofabrikken AS (videofabrikken.no)